

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

วาทะวิเคราะห์พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา (พ.ศ.2493-2542) สามารถสรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

ปัญหानำในการวิจัย 1 พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีแก่นเรื่องสำคัญเกี่ยวกับบ้านเมืองอย่างไรบ้าง

ผลการวิจัย : แสดงให้เห็นว่าพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานดำรัสที่แก่นเรื่องเกี่ยวข้องกับสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง

ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม พระราชดำรัสที่พระราชทานจะเป็นลักษณะการรายงานเหตุการณ์เคลื่อนไหวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยและต่างประเทศ ทั้งในเรื่องของสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง โดยสรุป ซึ่งไม่ได้ทรงไปมีส่วนเกี่ยวข้องแต่อย่างใด

ในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จนถึง เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ในช่วงสมัยดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีแก่นเรื่องที่หลากหลายมากขึ้นกว่าสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามซึ่งเป็นแบบแผนการรายงานเหตุการณ์แก่ประชาชน เนื้อหาที่เป็นแก่นเรื่อง ได้แก่ เน้นเหตุการณ์ต่างๆ เน้นพระราชกรณียกิจที่ทรงเยี่ยมเยียนประชาชนและนานาชาติ เน้นการสนับสนุนรัฐบาล เน้นภัยคอมมิวนิสต์ เน้นคุณธรรม และเน้นเรื่องของบ้านเมือง จะเห็นได้ว่าแก่นเรื่องครอบคลุมเหตุการณ์ต่างๆ ในประเทศ

ในสมัยรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ จนถึง เหตุการณ์ 6 ตุลา 2519 แก่นเรื่องสำคัญของสมัยนี้เน้นคุณธรรมและเน้นเรื่องของบ้านเมือง ซึ่งช่วงสมัยดังกล่าวคุณธรรมที่กล่าวสอดคล้องกับสถานการณ์ทางบ้านเมือง ทั้งปัญหาภัยคอมมิวนิสต์ และความแตกแยกของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงกล่าวเน้นคุณธรรม เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาทาง

บ้านเมือง ส่วนแก่นเรื่องของบ้านเมืองได้กล่าวถึงการอยู่อย่างพอมิพอกินในขณะที่เศรษฐกิจของประเทศไทยเริ่มเผชิญปัญหา

ในสมัยหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 จนถึง รัฐบาลสมัยพล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ แก่นเรื่องที่สำคัญที่พระราชทานยังคงเป็นเรื่องคุณธรรม เน้นเรื่อง ความสามัคคี การทำความดี ส่วนเรื่องพัฒนา ได้ทรงกล่าวถึง การแก้ปัญหาน้ำท่วม การก่อสร้างอาคารเข้าและธนาคาร โคกระบือ การพัฒนาชนบท

ในสมัยรัฐบาลพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ จนถึง นายชวน หลีกภัย แก่นเรื่องที่พระราชทาน คือ เรื่องของคุณธรรม เรื่องของการพัฒนาประเทศ โดยมุ่งเน้นวิธีการแก้ปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจ และเรื่องอื่น ๆ ทั่วไป ซึ่งเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์บ้านเมือง การใช้ภาษาไทย ความตื่นตระหนกกับ ปี ค.ศ.2000 พระราชดำรัสที่พระราชทานมีแก่นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคม และการเมือง

โดยสรุปแล้ว พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีแก่นเรื่องเกี่ยวข้องกับ สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง โดยในช่วงสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามจะเป็นการรายงานเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยสรุป แต่ตั้งแต่ช่วงสมัยจอมพลถนอม กิตติขจร จนถึง นายชวน หลีกภัย แก่นเรื่องในพระราชดำรัสเกี่ยวข้องกับสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ในช่วงสมัยนั้น ๆ

ปัญหำนำในการวิจัย 2 : พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สะท้อนให้เห็นถึงพระวิสัยทัศน์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอย่างไรบ้าง

ผลการวิจัย : พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสะท้อนให้เห็นถึงพระวิสัยทัศน์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการพัฒนาประเทศ ผ่านทางพระราชดำรัสที่พระราชทานในช่วงสมัยต่าง ๆ

ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม เมื่อศึกษาผ่านพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ว ช่วงสมัยดังกล่าว ยังทรงไม่มีพระราชอำนาจเต็มที่นักในการแสดงพระวิสัยทัศน์ในการพัฒนาประเทศ พระราชดำรัสเป็นเพียงการรายงานเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้ประชาชนทราบ

ในสมัยรัฐบาลจอมพลถนอมฯ รัชต์ จนถึง เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมองการณ์ไกลในการแก้ปัญหาประเทศไทย ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศโดยสะท้อนผ่านพระราชดำรัส ได้แก่การที่ทรงเน้นให้ประชาชนทราบถึงภัยคอมมิวนิสต์ เพื่อเป็นการป้องกันมิให้คอมมิวนิสต์เข้ามารุกรานหรือยึดครองประเทศไทยได้ โดยผ่านคุณธรรม ความสามัคคี นอกจากนั้น ยังใช้การอ้างเหตุผลจากการสรุปโยงทั่วไป ซึ่งมีข้อโต้แย้งกลับที่แสดงถึงทางป้องกันภัยคอมมิวนิสต์ ทรงเล็งเห็นว่าหากประชาชนมีความสามัคคีแล้วประเทศไทยจะพัฒนาได้

ในสมัยรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ จนถึง เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 แก่นเรื่องเรื่องการให้เมืองไทยอยู่อย่างพหุมีพหุภิน ในปี พ.ศ.2517 สะท้อนให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ในการพัฒนาประเทศอย่างยิ่ง เนื่องจากแนวทางที่พระองค์ทรงเสนอนั้นสามารถนำมาซึ่งการพัฒนาประเทศในภาวะเศรษฐกิจขณะนั้น และในภาวะวิกฤติเศรษฐกิจที่ประเทศไทยกำลังประสบอยู่ในปัจจุบัน (พ.ศ.2542) จะเห็นได้ว่าพระราชดำรัสดังกล่าวได้พระราชทานมาแล้วถึง 25 ปี แต่ยังคงนำมาใช้ได้ อย่างเหมาะสม

ในสมัยหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 จนถึง รัฐบาลสมัยพล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ พระราชดำรัสที่แสดงให้เห็นถึงพระวิสัยทัศน์ในการพัฒนาประเทศ คือ การที่ทรงมองว่าการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ จะเกิดขึ้นไม่ได้หากไม่มีคุณธรรม คือ ความสามัคคี การทำความดี ของประชาชนทุกคน ซึ่งหากประชาชนร่วมมือกันประเทศก็จะเจริญก้าวหน้าไปด้วย

ในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ จนถึง รัฐบาลนายชวน หลีกภัย พระราชดำรัสที่พระราชทานยังคงเน้นเรื่องความสามัคคีและการพัฒนาประเทศ ซึ่งยังคงต้องดำเนินควบคู่กันไปเพื่อนำมาสู่ความเจริญ โดยเฉพาะการริเริ่มโครงการต่าง ๆ ซึ่งเมื่อนำมาใช้ทำให้เกิดผลดีกับการพัฒนาประเทศอย่างยิ่ง เช่น โครงการฝนเทียม ทฤษฎีใหม่ ซึ่งเมื่อประเทศไทยได้นำมาใช้ทำให้ความเป็นอยู่ของประชาชนอยู่ดีกินดีมากขึ้น

บทสรุปพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงสะท้อนให้เห็นถึงพระวิสัยทัศน์ในการพัฒนาประเทศ โดยทรงเสนอแนวทางในการพัฒนาประเทศผ่านทางพระราชดำรัส

ปัญหาการวิจัย 3 : แก่นเรื่องสำคัญของพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่เน้นเรื่องคุณธรรมและการพัฒนาสอดคล้องกับสภาพการณ์ของบ้านเมืองหรือไม่ อย่างไร

ผลการวิจัย : แก่นเรื่องสำคัญของพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นคุณธรรมและการพัฒนาสอดคล้องกับบริบททางบ้านเมือง ดังนี้

ในช่วงสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ซึ่งพระราชอำนาจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังไม่มากนัก เนื่องจากถูกจำกัดพระราชอำนาจโดยรัฐบาล พระราชดำริช่วงนี้แก่นเรื่องสำคัญทรงเน้นคุณธรรมเป็นหลัก

ในช่วงสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์-ถนอม-ประภาส รัฐบาลได้ให้พระราชอำนาจแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมากขึ้น ทรงออกเยี่ยมเยียนประชาชน ประพาสต่างประเทศ จึงทำให้พระราชดำริที่พระราชทานทรงมีแก่นเรื่องสำคัญที่หลากหลายขึ้น โดยนอกจากจะกล่าวเน้นคุณธรรมให้ผู้ฟัง หรือประชาชนปฏิบัติหน้าที่ของตน และไม่เบียดเบียนผู้อื่นแล้ว ยังทรงกล่าวถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งเป็นเสมือนการรายงานเหตุการณ์ในรอบปีที่เกิดขึ้นให้ประชาชนได้รับทราบ ข้อสังเกตคือ พระราชดำริที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนรัฐบาลในเรื่องการทำงานต่าง ๆ ซึ่งไม่มีปรากฏมาก่อนในสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม

ในช่วงสมัยรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ จนถึง เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 แก่นเรื่องสำคัญของพระราชดำริยังคงเน้นคุณธรรม โดยคุณธรรมที่เน้น ได้แก่ การไม่เบียดเบียนผู้อื่น การปฏิบัติตามหน้าที่ของตนให้ดี และความสามัคคี ซึ่งอาจสะท้อนให้เห็นว่าในช่วงบริบทดังกล่าวยังคงมีความขัดแย้งกันทั้งภายในรัฐบาล และจากลัทธิคอมมิวนิสต์ หรือแม้แต่การเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลา 19 ซึ่งคนไทยฆ่าคนไทยด้วยกัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงใช้คุณธรรมเป็นสิ่งสะท้อนการแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยไม่ได้เข้าไปแก้ปัญหามาโดยตรง เนื่องจากอยู่นอกเหนือพระราชอำนาจ แต่พระองค์ทรงอาศัยคุณธรรมเข้ามาช่วยในการแก้ไขปัญหา

ในช่วงหลังเหตุการณ์ 6 ตุลา 19 จนถึงรัฐบาลสมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กล่าวได้ว่าแก่นเรื่องสำคัญที่พระราชทานเน้นคุณธรรมและการพัฒนาควบคู่กันไป เนื่องจากพระราชอำนาจและการเป็นพระมหากษัตริย์ที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยทั้งประเทศทำให้ทรงมีส่วนในการพัฒนาประเทศ และทรงถึงเห็นว่าการพัฒนาประเทศจะสำเร็จได้ด้วยการมีคุณธรรมควบคู่กันไป จึงทรงพระราชทานพระราชดำริที่เน้นคุณธรรมและการพัฒนาไปด้วยกัน

ในช่วงสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ จนถึง นายชวน หลีกภัย (พ.ศ.2531-2542) ซึ่งพระราชดำรัสในช่วงสมัยนี้ยังทรงเน้นคุณธรรมเพื่อพัฒนาประเทศ และคุณธรรมเพื่อการแก้ไขปัญหาเหตุการณ์บ้านเมือง ทั้งเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ และปัญหาเศรษฐกิจทรงพระราชทานพระราชดำรัสที่เน้นทั้งการพัฒนาและคุณธรรมควบคู่ไปด้วยกัน

บทสรุป แก่นเรื่องสำคัญของพระราชดำรัสเรื่องคุณธรรมเริ่มกล่าวเน้นเพียงเรื่องเดียว ตั้งแต่สมัยรัฐบาลจอมพล ป.จนถึงสมัยหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 โดยกล่าวได้สอดคล้องกับบริบททางบ้านเมือง ที่จะสามารถนำคุณธรรมไปใช้ปฏิบัติเพื่อกิจการต่าง ๆ และตั้งแต่สมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จนถึง สมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย พระราชดำรัสที่พระราชทานได้เน้นเรื่องคุณธรรมและการพัฒนาโดยสอดคล้องไปกับบริบททางบ้านเมือง

ปัญหานำการวิจัย 4 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีกลวิธีการใช้ภาษาในการสื่อสารอย่างไร
ผลการวิจัย : พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีกลวิธีการใช้ภาษาในการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ

ในช่วงสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ลักษณะสำนวน ภาษาที่ทรงใช้เป็นลักษณะการรายงานเหตุการณ์ต่าง ๆ ในรอบปี และมีลักษณะเนื้อหาที่สั้น และกระชับ ไม่มีลีลา หรือสำนวนที่ใช้ที่หลากหลาย มีการอ้างเหตุผลเพื่อการโน้มน้าวใจผู้ฟังให้ปฏิบัติตามหน้าที่การพลเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

ในช่วงสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จนถึง เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 มีการใช้คำที่หลากหลายมากขึ้น เช่น มีการช้อนคำ วิดกวาวะ เป็นต้น และยังมีมีการใช้การเปรียบเทียบสิ่งที่ต้องการจะกล่าวกับสิ่งอื่น เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่ายและชัดเจนขึ้น

ในช่วงสมัยรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ จนถึง เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 การใช้คำที่หลากหลายมากขึ้นกว่าสมัยที่ผ่านมา ๆ มา ทรงใช้เสียงสัมผัส การเทียบฉายา รวมไปถึงสำนวนภาษาแบบอุปมา หรือเทียบเคียงเพื่อสื่อสารแก่ผู้ฟังอย่างมีประสิทธิภาพ

ในสมัยหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 จนถึง สมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ลักษณะที่ชัดเจนในช่วงนี้ คือ ทรงใช้การยกตัวอย่าง นิทานเทียบหรือนิทานอุปมา ให้เข้ากับเรื่องที่

ต้องการกล่าว การเทียบเคียง รวมไปถึงใช้วิธีการบอกเล่า เพื่อบรรยายถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามลำดับเวลา นอกจากนี้ ยังใช้โครงสร้างของเรื่องตามลำดับแบบปัญหาแนวทางแก้ไขเพื่อการพัฒนาประเทศ ที่น่าสนใจคือ ทรงโน้มน้ำหนักให้ประชาชนสามัคคีปรองคองกัน โดยอ้างเหตุผลสัญญาบางอย่าง (Argument by Sign) เพื่อให้ประชาชนได้ติดตาม คล้อยตาม และปฏิบัติตาม เริ่มทรงใช้อารมณณ์ขึ้นในการกล่าวพระราชดำรัสเพื่อให้ผู้ฟังไม่เกิดความเบื่อหน่าย และสนใจติดตามฟัง

ในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ จนถึง นายชวน หลีกภัย ภาษาที่ใช้ในช่วงนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้คำที่ดั่งใหม่ มาใช้เรียกพระราชดำรินในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง โดยสามารถแปลเป็นภาษาอังกฤษว่า "Self-sufficiency" เพื่อให้ประชาชนได้เข้าใจถึงความหมายของวิธีการดังกล่าวอย่างชัดเจน นอกจากนั้นวิธีการที่ทรงนิยมใช้คือ การอุปถัมภ์ เปรียบเทียบโดยยกนิทาน และลักษณะเด่นอีกประการ คือ ทรงมีพระอารมณณ์ขึ้นในการกล่าววาทะ ทรงทำให้ผู้ฟังรู้สึกสนุกสนาน ในการฟังพระราชดำรัสของพระองค์

โดยสรุปแล้ว ในช่วงปริบทแรก ๆ จะกล่าวพระราชดำรัสโดยเป็นการรายงานเหตุการณ์ และเมื่อพระราชดำรัสเริ่มมีแก่นเรื่องสำคัญที่เน้นทั้งคุณธรรมและพัฒนาจึงเริ่มมีการใช้วิธีการยกตัวอย่าง นิทาน และการเทียบเคียงเพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจถึงเรื่องราวที่ทรงกล่าวได้ถูกต้องยิ่งขึ้น นอกจากนี้พระราชดำรัสในช่วงปริบทต่าง ๆ มักจะใช้วิธีการโน้มน้ำหนักด้วยการอ้างเหตุผลในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนหรือผู้ฟังเข้าใจ คล้อยตาม และนำไปสู่การปฏิบัติ และในช่วงสมัยหลังๆ ยังทรงสอดแทรกพระอารมณณ์ขึ้นอยู่ตลอดเวลาอีกด้วย

จากผลการวิจัยสามารถแสดงตารางเปรียบเทียบและแสดงเป็นแผนภูมิ การเน้นเนื้อหาในพระราชดำรัสแต่ละช่วงสมัย ได้ดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 7 แสดงการเปรียบเทียบพระราชดำริที่เน้นเนื้อหาในด้านต่าง ๆ

สมัยรัฐบาล	โอกาสที่พระราชทานพระราชดำริ	ปี พ.ศ.	เน้นด้านคุณธรรม (ร้อยละ)	เน้นการพัฒนา (ร้อยละ)	เน้นเหตุการณ์ต่าง ๆ (ร้อยละ)	เน้นพระราชกรณียกิจฯ (ร้อยละ)	เน้นการสนับสนุน รัฐบาล (ร้อยละ)	เน้นกิจกรรมนิเวศ (ร้อยละ)	เน้นเรื่อง ของบ้าน เมือง (ร้อยละ)	อื่น ๆ (ร้อยละ)	รวม
-จอมพลป.พิบูล- สงคราม	-วันขึ้นปีใหม่	2496,2498, 2499	100	-	-	-	-	-	-	-	100
-จอมพลสฤษดิ์ ธนะ- วีร์ จนถึง จอมพล ถนอม กิตติขจร	-วันขึ้นปีใหม่	2500-2510	26.31	-	18.42	23.68	13.16	18.42	-	-	100
	-วันเฉลิมพระ ชนมพรรษา	2511-2516	86.71	-	-	-	-	-	14.29	-	100
-นายสัญญา ธรรม- ศักดิ์ จนถึง เหตุการณ์ 6 ตุลา 19	-วันเฉลิมพระ ชนมพรรษา	2517-2519	75	-	-	-	-	-	25	-	100
-หลังเหตุการณ์ 6 ตุลา 19 จนถึง พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์	-วันเฉลิมพระ ชนมพรรษา	2520-2530	42.86	33.33	-	-	-	-	-	23.81	100
-รัฐบาลมาจากการเลือกตั้ง	-วันเฉลิมพระ ชนมพรรษา	2531-2542	37.93	41.38	-	-	-	-	-	20.69	100

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อภิปรายผลการวิจัย

บรรณาธิ

ในประเทศไทยภายใต้ระบอบการปกครองระบอบประชาธิปไตย พระมหากษัตริย์เป็นพระสมมติราช ที่ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมยกย่อง อันเนื่องมาจาก การที่ทรงเป็นผู้คุณธรรมปรากฏให้เห็น (ศรีศักร วัตติโกดม, 2536: 30-44) โดยเรียกว่าบรรณาธิ ซึ่งหมายถึง (ปรีชา ช้างขวัญยืน, 2542 : 28-29) พระมหากษัตริย์ผู้ทรงครองแผ่นดินโดยธรรมซึ่งยึดทศพิธราชธรรมเป็นหลัก

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ พบว่าพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้แสดงถึงคุณธรรมและการพัฒนาสอดคล้องกับบริบททางบ้านเมือง จากตารางที่ 7 แสดงให้เห็นว่าในช่วงบริบทแรก ๆ (สมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม) ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยเป็นที่เคารพสักการะจากพสกนิกร แต่ยังทรงไม่มีบทบาทในสังคมแต่อย่างใด คือพระองค์ยังไม่ทรงแสดงบทบาทด้านต่าง ๆ สาเหตุหนึ่งอาจเนื่องมาจาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพิ่มจะเสด็จนิวัติพระนครได้ไม่นานนัก จึงยังไม่ได้ทอดพระเนตรถึงปัญหาหรือสภาพการณ์ของประเทศไทยในช่วงนั้นเท่าที่ควร แต่พระราชดำรัสที่ตั้งแต่สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์จนถึงปัจจุบัน(นายชวน หลีกภัย) พระราชดำรัสที่แสดงถึงคุณธรรมและการพัฒนาเริ่มมีมากขึ้นเรื่อย ๆ ทรงพระราชทานพระราชดำรัสที่เป็นแก่นเรื่องเกี่ยวข้องกับโครงการในพระราชดำริต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาประเทศควบคู่ไปกับด้านคุณธรรม ที่มุ่งให้ประชาชนหรือผู้หิิงประพฤติปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาสถานการณ์บ้านเมืองในขณะนั้น และมุ่งทำให้การพัฒนาประเทศเจริญขึ้น อาจเนื่องมาจากการที่ได้มีโอกาสเสด็จเยี่ยมเยือนประชาชนมากขึ้น ทำให้ทราบถึงปัญหาของประชาชน และทรงมีส่วนเข้าไปช่วยเหลือมากขึ้น และการที่ทรงพำนักอยู่ประเทศไทยนานวันขึ้น ทำให้เข้าใจถึงสภาพแวดล้อม และขนบธรรมเนียมประเพณี หรือวัฒนธรรมต่าง ๆ ในประเทศไทย และทรงนำสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ทรงนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาประเทศ

จะเห็นได้ว่า ลักษณะของพระมหากษัตริย์ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งทรงยึดหลักทศพิธราชธรรมเป็นหลัก และทรงมีบทบาทในการพัฒนาประเทศดังเช่นพระมหากษัตริย์ที่ปกครองในระบอบเทวราชา (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2542: 68-73) สอดคล้องกับการศึกษาครั้งนี้ คือ พระราชดำรัสที่พระราชทานแก่พสกนิกรชาวไทยสะท้อนให้เห็นถึง ความเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงธรรม ทรงเป็นผู้มีธรรมและเป็นผู้เผยแพร่

คุณธรรมหรือธรรมในส่วนของทั้งหลักทศพิธราชธรรม และธรรมของฉราวาสเพื่อให้ประชาชนนำไปปฏิบัติ เช่น ความซื่อตรง ความเพียรหรือความอดทน ความสามัคคี และการไม่เบียดเบียนผู้อื่น เป็นต้น สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ ที่ยึดมั่นในหลักทศพิธราชธรรมจึงมีพระราชประสงค์ให้พสกนิกรชาวไทยนำคุณธรรมด้านต่างๆ ไปประพฤติปฏิบัติ นอกจากนี้ พระราชดำรัสยังสะท้อนให้เห็นถึงการที่พระองค์ทรงปฏิบัติตามหลักทศพิธราชธรรม ในด้านต่างๆ เช่น ทาน คือ การให้ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแสดงบทบาทในการพระราชทานทรัพย์สินและความรู้ด้านต่างๆ แก่ประชาชนอีกด้วย

แนวคิดเรื่องปริบทของวาทะ

อริสโตเติล ได้กล่าวไว้ว่า epideictic เป็นการพูดที่กล่าวในที่ชุมชน ในลักษณะกล่าวสรรเสริญยกย่องเกี่ยวกับคุณธรรม และ เพียร์แมน (Perelman, 1969: 47-50) ยังได้กล่าวเพิ่มเติมถึงลักษณะปริบทประเภทนี้อีกว่า เป็นวาทะที่นำคุณธรรมหรือคุณงามความดีหรือประโยชน์ให้เด่นชัด เพราะคุณธรรมเหล่านี้เป็นสิ่งที่ผู้ฟังตระหนักและยอมรับ ส่วน deliberative เป็นการพูดในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย ซึ่งส่วนประกอบของ deliberative คือ การแนะนำ และตัดสินใจแนะนำ โดยมุ่งการได้ประโยชน์

จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จากตารางที่ 7 พบว่า ในช่วงปริบทแรก ๆ ในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ลักษณะของวาทะจะเป็น Epideictic ซึ่งส่วนในสมัยจอมพลสฤษดิ์ จนถึง จอมพลถนอม กิตติขจร จะมีลักษณะของวาทะทั้ง Epideictic และ มีการพระราชทานการรายงานเหตุการณ์ต่าง ๆ ควบคู่ไปด้วย จนในสมัยรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ จนถึง รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง (พ.ศ.2542) มีลักษณะของวาทะชนิด Epideictic และ Deliberative ซึ่งแก่นเรื่องสำคัญเกี่ยวข้องกับคุณธรรมและนโยบายต่าง ๆ ด้านการพัฒนาเป็นหลัก นอกจากนี้การที่ทรงกล่าวถึงคุณธรรมเพื่อให้ผู้ฟังนำมาประยุกต์ใช้ กับเหตุการณ์ และการพัฒนาประเทศ เช่น ปริบททางบ้านเมืองในสมัยต่าง ๆ มีความแตกต่างกัน ในช่วงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพยายามมุ่งหวังให้คุณธรรมด้านความสามัคคีและไม่เบียดเบียนผู้อื่นเพื่อให้ประชาชนได้ตระหนักถึงการปฏิบัติคุณธรรมดังกล่าว พระราชดำรัสที่พระราชทานเน้นคุณธรรมควบคู่ไปกับเน้นการพัฒนาในช่วงสมัยหลังเหตุการณ์ 6 ตุลา 19 จนถึงสมัยปัจจุบัน พ.ศ.2542 โดยมุ่งการนำคุณธรรมมาใช้พัฒนาประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับ บทความ “การวิเคราะห์พระราชดำรัสในงานพิธีต่าง ๆ” (อรวรรณ ปิณฑน์โอวาท, 2541: 25-44) จาก

ข้อสรุปว่า พระราชดำรัสในช่วงวันเฉลิมพระชนมพรรษา ไม่ใช่พระราชดำรัสที่ทรงเล่าถึงพระราชมงคลที่เคยเป็นมาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แต่เป็นพระราชดำรัสถึงพระราชมงคลกิจต่าง ๆ ที่ได้ทรงทำเป็นพิเศษกว่า 2,000 โครงการ การศึกษาครั้งนี้ สอดคล้องกับบทความดังกล่าว คือ พระราชดำรัสที่ทรงใช้นอกจากมุ่งเน้นคุณธรรมแล้ว ยังมุ่งให้นำคุณธรรมนั้นมาใช้แก้ปัญหาทางบ้านเมืองต่างๆ อีกด้วย

นอกจากนี้ ในงานวิจัยเรื่อง “วาทวิทยาในประวัติศาสตร์ไทย” ที่ศึกษาพระราชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (อรรถพร ปิณฑน์โอวาท, 2542: 165-184) แสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพในด้านต่าง ๆ อันได้แก่ด้านการเมืองการปกครอง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับ การศึกษาครั้งนี้ ซึ่งแก่นเรื่องสำคัญของพระราชดำรัสแสดงพระอัจฉริยภาพในด้านต่าง ๆ เช่นกัน เช่น ด้านการแก้ปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจ ด้านการเมืองการปกครองทรงกล่าวตักเตือน และตั้งต่อนผู้นำประเทศผ่านทางพระราชดำรัส เป็นต้น

นอกจากนี้ ผลการวิจัย ที่ทำให้ทราบถึงพระอัจฉริยภาพด้านต่างๆ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่สะท้อนผ่านทางพระราชดำรัส ยังสอดคล้องกับงานวิจัย เรื่อง “แนวพระราชดำริด้านการเมืองการปกครองของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” (กนก วงษ์ตระหง่าน, 2531 : ทั้งเล่ม) และเรื่อง “แนวพระราชดำริด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” (ไกรยุทธ ธีรดา คีนันท์, 2531 : ทั้งเล่ม) ซึ่งงานวิจัยทั้งสองเรื่อง ศึกษาแนวพระราชดำริด้านการเมืองการปกครองและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผ่านทางพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งจากงานวิจัยนี้ทำให้ทราบถึงพระอัจฉริยภาพที่สะท้อนแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยครั้งนี้ที่ศึกษาพระราชดำรัสเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ที่พระราชทานพระราชดำรัสเกี่ยวข้องกับเรื่องของบ้านเมือง ทั้งในส่วนของการที่ทรงสนับสนุนระบอบประชาธิปไตยมาโดยตลอด และในส่วนของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยพระราชทานเรื่องของคุณธรรมเพื่อให้ประชาชนนำไปปฏิบัติ

ส่วนกรอบความคิดในการศึกษาปริบทของวาทะ คือสภาพการณ์เชิงวาทศิลป์ของลอย บิทเซอร์ (Bitzer, 1972: 13-21) หรือ rhetorical situation ซึ่งหมายถึงสภาพการณ์ที่ผู้พูดต้องพูดเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ โดยมองว่าวาทะนั้นจะต้องทำหน้าที่มีประโยชน์ (pragmatic) ทำหน้าที่เปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นจริง (reality) โดยมีคนกลาง (mediator) เป็นผู้กระทำ ซึ่งการศึกษา

ครั้งนี้สอดคล้องกับสภาพการณ์ดังกล่าว คือ เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวพระราชดำรินั้น สอดคล้องกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยมุ่งที่ประโยชน์แก่การพัฒนาประเทศและประโยชน์แก่ประชาชน เช่น การกล่าวสนับสนุนการเลือกตั้งในช่วงสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม โดยทรงชักชวนผู้ฟัง คือ ประชาชนให้เห็นความสำคัญของการเลือกตั้ง ในระบอบประชาธิปไตย ส่วนสภาพการณ์เชิงวาทศิลป์ในพระราชดำรัส ที่พระราชทานเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา กรณีเร่งด่วนหรือสิ่งบกพร่องเพื่อนำไปสู่การแก้ไขนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงกล่าวได้สอดคล้องกับกรณีเร่งด่วน คือ exigence โดยเห็นได้จากพระราชดำรัสที่เน้นการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น แนวพระราชดำริในการแก้ปัญหาบ้านท่วม ในส่วนของผู้ฟัง audience ซึ่งบิตเซอร์กล่าวไว้ว่าผู้ฟังคือผู้ที่สามารถได้รับอิทธิพลจากวาจาและชักนำให้การเปลี่ยนแปลง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาพระราชดำรัสครั้งนี้ เนื่องจากพระราชดำรัสที่พระราชทานถึงแนวพระราชดำริต่าง ๆ นำไปสู่โครงการในการพัฒนาประเทศ ซึ่งได้รับความร่วมมือร่วมใจของประชาชนชาวไทยในการร่วมมือกันเพื่อบรรลุตามพระราชประสงค์

การสื่อสารเพื่อการพัฒนา

การสื่อสารถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือ เพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ฯลฯ ทำให้ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นในการพัฒนา (เกศินี จุฑาวิจิตร, 2540 : 58) จากแนวคิดดังกล่าวจะเห็นได้ว่าสอดคล้องกับการศึกษาครั้งนี้ โดยพบว่าพระราชดำรัสมีแก่นเรื่องเกี่ยวข้องกับ สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง โดยพระราชดำรัส ยังสะท้อนให้เห็นถึงพระวิสัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในเรื่องการพัฒนาประเทศ ซึ่งลักษณะดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า พระราชดำรัส คือการสื่อสารที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ใช้เป็นเครื่องมือ เพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม โดยพระองค์ทรงนำมาใช้เพื่อการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า

การสื่อสาร นอกจากเป็นเครื่องมือเปลี่ยนแปลงทางสังคมแล้ว บทบาทในการสื่อสารในด้านต่าง ๆ (เกศินี จุฑาวิจิตร, 2540: 58-89) คือ ด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุข ด้านการเกษตร ด้านการเมือง ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ซึ่งลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับแก่นเรื่องสำคัญของพระราชดำรัสที่พระราชทานแก่พสกนิกรชาวไทย อันได้แก่ด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งพระองค์ทรงใช้ในการช่วยเหลือและพัฒนาประเทศ

พระอัจฉริยภาพด้านการสื่อสารในการพระราชทานพระราชดำริต เนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษานั้น มีข้อน่าสังเกตคือในระยะหลัง ๆ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้การสื่อสารหรือการพระราชทานพระราชดำริตผ่านทางสถานีวิทยุและสถานีโทรทัศน์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพในการสื่อสารด้านการพัฒนา โดยอาศัยสื่อคือโทรทัศน์และวิทยุเป็นช่องทางในการเผยแพร่แนวพระราชดำริต่าง ๆ ไปยังประชาชนทั่วประเทศ

แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ภาษาเพื่อโน้มน้าวใจ

ภาษา เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสื่อความคิดต่อกัน (ชัยอนันต์ สมุทรวณิช, 2526: 1) โดยที่การสื่อความคิด ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าต่าง ๆ ซึ่งสามารถก่อให้เกิดการยอมรับในคุณค่าเหล่านั้น เป็นเครื่องมือในการชักจูงใจให้ผู้รับความคิด หรือผู้รับสารคล้อยตาม จากการศึกษา พบว่าแนวคิดดังกล่าว สอดคล้องกับผลการศึกษานี้ คือ พระราชดำริตที่พระราชทานแก่ประชาชนมุ่งใช้ภาษาที่มีประสิทธิภาพ โดยมีการชักจูงใจหรือโน้มน้าวใจให้ผู้ฟังนำไปปฏิบัติ เช่น เรื่องคุณธรรมนำไปประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น หรือ เรื่องการพัฒนาทรงกล่าวถึงพระราชดำริต่าง ๆ ที่ได้นำมาปฏิบัติ หรือวิธีการต่าง ๆ ที่จะแก้ไขปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจ เช่น ทฤษฎีใหม่ เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งภาครัฐ เอกชน และประชาชนทั่วไป เมื่อได้รับฟังแล้วนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ทรงได้กล่าวไว้ นั้นหมายความว่าพระองค์ทรงใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการโน้มน้าวใจให้ประชาชน คล้อยตามนำไปสู่การปฏิบัติในที่สุด นอกจากนี้พระราชดำริตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ยังทรงมีความหมายแฝงปรากฏให้เห็น ซึ่งสามารถนำมาตีความและนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อการพัฒนาประเทศได้

ทฤษฎีการโน้มน้าวใจด้วยบุคลิกความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร

อริสโตเติล ได้กล่าวว่า บุคลิกของผู้พูด (ethos) เป็นวิธีการที่มีผลมากที่สุด ในการโน้มน้าวใจ(Cooper, 1960: 8-9) โดยผู้พูดเป็นผู้มีสติปัญญาเฉียบแหลม ลึกซึ้ง มีไหวพริบ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า พระอัจฉริยภาพด้านต่าง ๆ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผ่านทางพระราชดำริต ซึ่งแก่นเรื่องสำคัญที่ใช้แก้ปัญหามันเมืองด้านต่างๆ ทำให้เกิดความน่าเชื่อถือในตัวผู้ส่งสาร อีกทั้ง การที่ทรงเป็น พระประมุขของประเทศ ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย และยึดหลักทศพิธราชธรรม ทำให้เป็นที่เคารพเทิดทูนของประชาชนชาวไทย เมื่อพระราชทานพระราชดำริตในเรื่องใด ประชาชนต่าง ๆ ก็พร้อมที่จะนำมาปฏิบัติตาม

ข้อเสนอแนะ

จากการที่ได้ศึกษาเรื่อง “วาทวิเคราะห์พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา” ผู้วิจัยพบว่า

1. ควรจะมีการศึกษาอิทธิพลของสื่อที่มีผลต่อการพระราชทานพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เนื่องจากข้อจำกัดของการศึกษานี้คือมิได้ศึกษาถึงพระราชดำรัสที่พระราชทานผ่านทางโทรทัศน์ว่ามีผลต่อการสื่อสารอย่างไร หรือไม่
2. ควรจะมีการศึกษาถึงพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในทรงใช้ตอบโต้สถานการณ์ต่าง ๆ จากเหตุการณ์ทางการเมือง เช่น พฤษภาทมิฬ เป็นต้น เนื่องจากจะทำให้ทราบถึงพระราชอำนาจหรือวิธีการ โน้มน้าวใจให้ผู้ฟังปฏิบัติตามพระราชดำรัส
3. ควรมีการศึกษาพระราชดำรัส หรือพระดำรัส ของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ หรือพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์อื่น ๆ เนื่องในโอกาสต่าง ๆ โดยศึกษาเปรียบเทียบกับบริบทต่าง ๆ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย